

Sredozemna medvjedica najrjeđa jadranska životinjska vrsta pred izumiranjem

Hrvoje Gomerčić

Čovjek je njezin (ne)prijatelj

Morski čovik, morski medvid, morsko tele ili adrijana, tj. sredozemna medvjedica nekada je bila redovit stanovnik čitavoga hrvatskog dijela jadranske obale (1.778 km) i 1.185 hrvatskih jadranskih otoka (4.012 km otočne obale), a u današnje doba jedna je od najrjeđih i najugroženijih životinjskih vrsta na svijetu, pa ju je u hrvatskome dijelu Jadrana moguće susresti samo ponekad. Pretpostavlja se da ih na svijetu živi još svega od 200 do 250 jedinki.

U svijetu one nestaju...

Sredozemna medvjedica (*Monachus monachus*, Hermann 1779) nekada je živjela po čitavome Sredozemlju, u Crnome moru, na afričkoj obali Atlantika od Gibraltara do Senegala te na obalama otoka Madeire (Portugal) i Kanarskih otoka (Španjolska). Broj tih životinja i prostor na kojemu žive tragično su smanjeni u ovome stoljeću, pa ih danas sigurno više nema na obalama Španjolske, Francuske, Monaka, Italije, Slovenije, Crne Gore, Sirije, Libanona, Izraela, Egipta, Tunisa, Malte i Kanarskih otoka, a sigurno ima ih još samo u

Grčkoj, Turskoj, Alžiru, Maroku i Mauritaniji. Pitanje je žive li još uvijek na obalama Albanije, Cipra, Sardinije (Italija) te Libije.

Na žalost, samorodna populacija sredozemne medvjedice za sada ne postoji više ni u Hrvatskoj. Unatoč mnogobrojnim, dugotrajnim i skupim akcijama međunarodne zajednice, takvo kritično stanje s tom vrstom tuljana nije samo u Hrvatskoj nego i u svjetskim razmjerima. Naime, početkom ljeta prošle godine (od polovice svibnja do polovice srpnja 1997) ukupan broj tih životinja kojih je u čitavome svijetu bilo od 350 do 400 jedinki bio je prepolovljen jer ih

Pogled sredozemnih medvjedica upravljen je nama jer o nama ovisi želimo li ih vidjeti i sačuvati u Jadranskom moru.

Der Blick der Mönchsrobber ist auf uns gerichtet, da es von uns abhängt, ob wir sie in der Adria beschützen und weiterhin sehen wollen.

je, računa se, preko 150 uginulo (dosa-
da je pronađeno 108 trupala uginulih
odraslih jedinki), što je 68 posto popula-
cije te vrste koja živi na obalama Mau-
ritanije i Zapadne Sahare. Za sada još
ne zna se točan uzrok toj biološkoj ka-
tastrofi, no najvjerojatnije riječ je o tro-
vanju saksitoksinom. To je za sisavce
vrlo otrovan neurotoksin što ga stvaraju
morske alge (*Alexandrium minutum* i
Gymnodinium catenatum) iz skupine di-
noflagelata (*Dinophyceae*) i koji se mo-
že nakupljati u morskim životinjskih or-
ganizmima kojima se hrane medvjedice
pa i ljudi. Ima i nagovještaja da je uzrok
tomu velikom stradanju sredozemnih
medvjedica zaraza morbilivirusom (uz-
ročnikom ospicâ kod ljudi, kuge kod
govedâ, štenecâka kod pasa). To je
zaraza slična ili istovjetna zarazi koja je
nedavno bila desetkovala tuljane u Baj-
kalskome jezeru i sjevernoj Europi te
dupine u Sredozemnomu moru.

Blizina špiljâ omiljeno je mjesto
sredozemnih medvjedica.

Die Mönchsrobben lieben die Nähe der
Höhlen und Grotten.

Sredozemna medvjedica jest i brižljiva
majka.

Die mediterrane Mönchsrobbe ist eine
fürsorgliche Mutter.

... a u Jadranu bivaju videne povremeno

Pojedine jedinke sredozemne medvjedice što ih je ipak, premda vrlo rijetko, moguće susresti u hrvatskome dijelu Jadrana jesu životinje koje su se najvjerovatnije odvojile od male populacije sredozemnih medvjedica uz jonske grčke otoke i koje su došle u Jadran, ali koje se, na žalost, u njegovu hrvatskome dijelu ne uspijevaju nastaniti i ondje trajno ostanu te tako obnoviti populaciju sredozemnih medvjedica izumrlu u Jadranskom moru zato što im, i unatoč Zakonu o zaštiti prirode, do sada nismo uspjeli osigurati prikladno i zaštićeno stanište za njihov normalan život.

Te jedinke koje u Hrvatskoj bivaju videne povremeno, najvjerovatnije odu iz hrvatskih voda ili u njima stradaju iz različitih razloga ne susreći se s pripadnicima svoje vrste. Posljednje poznato trajno stanište dviju sredozemnih medvjedica bilo je uz otok Pag u blizini pašskog mosta. Nakon agresije jugo-četničkoga ratnog zrakoplovstva, točnije nakon raketiranja i bombardiranja paškoga mosta za Domovinskoga rata, njihova sudbina nije nam poznata. Posljednja dva susreta s po jednom sredozemnom medvjedom bila su u proljeće i ljeto godine 1993. na otoku Palagruži, ali u kolovozu 1993. ondje medvjedica više sigurno nije boravila. Posljednje moguće štete od sredozemne medvjedice dogodile su se na ribarskim mrežama ribarā iz Trstenika na poluotoku Peleješcu u ljetu godine 1995. U najnovije vrijeme postoji nekoliko neprovjerenih tvrdnji o susretima sa sredozemnom medvjedom u pojedinim dijelovima hrvatskog dijela Jadrana.

Sredozemna medvjedica nalazi se na vrhu odštetnoga cjenika prema Zakonu o zaštiti prirode Republike Hrvatske te svatko tko je namjerno i svjesno ubije ili uznemirava može biti kažnjen globom od 100 tisuća kunā (oko 27,5 tisuća DM).

Jeste li znali?

Sredozemna medvjedica pripada redu perajara (*Pinnipedia*), porodici tuljana (*Phocidae*), rodu morskih medvjedica (*Monachus*). Morske medvjedice jesu jedini tuljani koji žive u toplim vodama sjeverne hemisfere. U rod morskih medvjedica uz sredozemnu medvjedicu spadaju i **karipska medvjedica** (*Monachus tropicalis*) izumrla sredinom ovoga stoljeća te oko 1500 jedinki **havske medvjedice** (*Monachus schauinslandi*). Za razliku od popularnih morskih lavova koji često bivaju viđeni u različitim cirkusima, tuljani pa tako i sredozemna medvjedica bolje su prilagođeni životu u vodi: nemaju ušaka, stražnje peraje ne mogu okrenuti naprijed, nego su uvijek ispružene natrag. Zbog toga nespretno

kreću se po kopnu, ali zbog svoga hidrodinamičnog oblika vrlo vješto i brzo kreću se u vodi.

Sredozemna medvjedica ima velike okrugle oči i 30 oštrih zubi kao i druge zvijeri. Na prednjim perajama ima velike i dobro razvijene pandže, koje su na stražnjim perajama znatno manje. Za razliku od svojega mladunca, odrasla medvjedica ima gustu, kratku i mrnu dlaku. Boje je vrlo raznolike; najčešće je sivkaste do tamnosmeđe boje, a na truhu je svijetlije bijele ili žućkaste boje. Oko širokih nozdruva i iznad očiju ima velike i svijetlije krute pipne diake. Dugačka je od dva do tri metra i teška od 300 do 320 a katkada i do 400 kilograma, pa je to najkrupniji tuljan. Pri rođenju mladunče sredozemne medvjedice dugačko je oko 93 centimetra i teško oko 20 kilograma.

Pomozite i Vi!

Istraživanjem i zaštitom morskih sisavaca u Jadranskom moru, tj. dupinā i sredozemne medvjedice, već mnogo godina bave se stručnjaci Veterinarskog fakulteta u Zagrebu sa svojim suradnicima u sklopu projekta istraživanje sisavaca u Jadranskom moru uz financijsku pomoć Ministarstva znanosti i tehnologije Republike Hrvatske. Budući da su zbog objektivnih razloga financijske mogućnosti gotovo simbolične, pomozite nam i Vi da sačuvamo život dupinā i sredozemnih medvjedica kao dio jadranske biocenozne, da oni nastave živjeti u Jadranu na zadovoljstvo i korist domaćih ljudi i mnogobrojnih turista što posjećuju hrvatski dio Jadrana, koji je još uvijek najdijeljeniskiji dio europske obale. Uživajte u njegovim prirodnim ljepotama, koje svakako povećava nazočnost morskih sisavaca, ali nikada nemojte previše približavati se tim lijepim i simpatičnim divljim životinjama, nego ih promatrajte, snimajte i uživajte u njima iz daljine na kojoj neće obraćati pozornost na vas, kako bi i budući naraštaji mogli uživati u njihovoj nazočnosti u Jadranu.

Njihov spol ne razlikuje se vanjski. Ženka je spolno zrela s pet a mužjak sa sedam godina. Životinje se pare i hrane samo u vodi. Ženka je noseća od 10 do 11 mjeseci, pa vjerovatno svake druge godine rađa samo po jedno mladunče. Mladi sišu od šest tjedana do četiri ili pet mjeseci. Prvih dana nakon rođenja mladunče stalno boravi na suhom i potpuno ovisi o majci. Nakon nekoliko tjedana ono počinje plivati i roniti. U prvih 30 do 40 dana mladunče kod izranjanja osebuju, vrlo glasno i resko udiše, a poslije nauči izranjati tiho. Sre-

dozemne medvjedice žive i do 40 godina, a hrane se samo ribom, glavonošcima i rakovima, i na dan pojedu hrane u količini od pet do deset posto svoje tjelesne težine. Za uzgoj mladunčeta i za svoj odmor sredozemne medvjedice koriste se pogodnim špiljama koje najčešće imaju podvodni ulaz, no često običavaju odmarati se i na stijenama na obali te u vodi u područjima gdje ih ljudi ne uznemiravaju.

Jadran bi mogao biti njihov dom

Čini se da u Jadranu sredozemne medvjedice nikada nisu bile mnogobrojne i da nikada nisu činile velike kolonije kao u nekim drugim područjima, ali su se proširale čitavim Jadranom.

Zbog toga što su nanosile štete ribarima na ribolovnom riboru, oni su ih ubijali, osobito u najboljim ribolovnim područjima. Tako su krajem šezdesetih godina ovoga stoljeća nestale s područja oko otoka Visa, a znatno dulje zadržale su se npr. u vodama oko otoka Lastova na kojemu se stanovništvo manje bavilo ribarstvom i više poljodjelstvom. Zbog nagloga razvoja turizma i brzih plovidla, na Jadranu u posljednje vrijeme više gotovo i nema područja nepristupačnih za ljude i pogodnih za život sredozemnih medvjedica. To je vjerovatno glavni ako ne i jedini razlog zašto su one nestale iz hrvatskoga dijela Jadrana.

Da se sredozemna medvjedica može životno opet nastani u hrvatskome dijelu Jadrana, jedini način, po našem mišljenju, jest taj da određena područja najpogodnija za njezin boravak, a koja su sada već poznata, budu zaštićena kao strogi rezervati bez ikakve ljudske aktivnosti. U njima uz puno sreće mogle bi se nastaniti sredozemne medvjedice dolutale iz Jonskoga mora, koje bi činile osnovu za obnavljanje njihove populacije u Jadranskom moru. Drugi sigurniji no i znatno skuplji, a možda i jedini stvarno mogući način da populacija sredozemnih medvjedica bude obnovljena u Jadranu, ali i u drugim dijelovima Sredozemlja, jest taj da se pokuša uzgajati ili u zatočeništvu i u poluzatočeništvu odakle bi bile puštane u zaštićena područja. Takvo uzgajanje sredozemnih medvjedica još nikad nije pokušano, ali slični načini uzgajanja pokazali su se svrsishodni kod mnogih ugroženih životinjskih vrsta. Preduvjeti za takav projekt jesu veliko znanje i velika materijalna sredstva, no uspjeh vjerovatno ne bi izostao, to više što u Hrvatskoj postoje idealne lokacije i stručnjaci veterinarske i biološke struke koji bi taj projekt mogli iznijeti. Najpogodniji lokacijama za nj čine nam se područja Nacionalnog parka Mljet i Parka prirode Telašćica te južni dio otoka Cres a oko Puntakriže. ●